تکایە، خاسی مەکەن، با خراپتر نەبێت!/٢.. ئاکۆ مارانی

□ ، □ ، □ ، □ ، □ (فۆن) یان (ئەلەفۆن)؟

٢.
/□/ نگ 2 ŋ: فۆنێمە، نەک ئەلەفۆن و دەمغکردن، واتای جووتواژەکان* دەگۆڕێت و لە یەکدی جیادەکاتەوە. هەر وەها بەکاربردنی (نن) یان (ن□) یان (ند) بۆ ئەو فۆنێمە هەڵەیە، چونکە لەنێو ئاخاوتنی هۆرامی گەلێک واژە هەن، کە (نن) (ند) لەنێو ئەوان هەیە و تەواو جیاواز بێژەدەکرێن و ژمارەیەکی زۆر کرداریش هەن، کە لەنێو ئەوان (ند) هەیە و هەر بە (ند) گۆدەکرێن. هەر وەها نووسینی ئەو فۆنێمە بە (ن□) نادرووستە، چونکە یەکەم یەک فۆنێم و یەک فۆنە، دوەم گۆکردن و خوێندنەوەی (ن+□ : ن□) لە توانای هیچ هۆرامی- ئاخێوەرێک و هیچ ئاخێوەرێکی بەشەکانی دیکەی زمانی کوردی و هیچ بەنی- بەشەرێک نییە. گۆکردنی ئەو دوو پیتە پێکەوە زمان و شەویلکەی خوارەوە لاردەکات و ئازار دەدات. بەداخەوە، بەکاربردنی (ن□) وەرگێڕانی پیت بە پیتی بۆچوونی ئەو کەسانەیە، کە بە (ند) دەزانن.

چەند نموونەیەک لەو واژانەی کە [□] لەنێو هەیە: گە□ە cvcv، گ□ە ccv، مە□ە cvcv، چ□ە ccv، پە□ە cvcv، …تد. بۆ باشتر تێگ□یشتن لەوە پێویستە تۆی خوێنەر وەک هۆرامی ئاخێوەرێک لە جێی [□] .. (ند) بنووسیت و گۆبکەیت، تاکو لە وردەکاری جیاوازییەکە تێبگەیت. هەر وەها خوێنەر دەتوانێت، ئەو واژانەی کە [□] لەنێو هەیە، بە (ن□) بخوێنێتەوە و گۆبکات، تاکو بزانێت، ئایا هیچ کەس توانای گۆکردنی (ن□)ی هەیە و هیچ کەسیش لە بێژەکەی واژەکان تێدەگات؟

بەپێچەوانەی بۆچوونی ئەو کەسانەی کە فۆنی [□] بە (ند)ی فارسی و کوردی-سۆرانی دادەنێن، کەم نین ئەو واژانەی کە (ند) لەنێو هەیە و گشت هۆرامەکان و دیالێکتە هۆرامییەکان بە (ند) گۆیاندەکەن، لەوانە:
پڕند□، کڕند□، گند□، بواند□، مەند□، چند□ ، مووشند□، لووشکند□، چزند□، کزند□، فل□قند□، شل□قند□، و□قند□، ف□قند□، پڕند□، بیند□، □یند□، …تد، بەو جۆرە زۆرێک لە کردارە ڕانەبوردوەکان بۆ دوەم کەسی کۆ.

چ□ند نموون□ی□ک ب□ ف□ن□می /□/ ل□ بار□ جیاواز□کانی ئ□و واژان□ی ک□ ل□ س□ر□و□ ئاماژ□دران:

چ□ -چ□□ – چ□ی – چ□□ – چ□□□،

ت□ / ت□□ – ت□ی – ت□□ – ت□□□/ت□□□□،

گ□ / گ□□ – گ□ی – گ□□ – گ□□□/ گ□□□□،

م□□ / م□□□ – م□□ی – م□□□، م□□□□ / م□□□□□□

ک□□ – ک□□ی – ک□□□ – ک□□□□،

پ□□□ – پ□□ی – پ□□□ – پ□□□□□،

نموونەی /ڹ/ ŋ		واتا بە ک .سۆرانی	نموونەی /ن/ n		واتا بە ک .سۆرانی
گڹە	ccv	کەسی ڕەگەز من کە بە لووت قسەبکات	گنە	ccv	ڕاکشێ، بکەوە
مەڹ	cvc	مەنگ	مەن	cvc	ما/مایەوە، سێیەم کەسی ڕەگەز نێر
چڹی	ccv	چەندی	چنی	ccv	لەتەک
ژەڹەن	cvcvc	پردی ئەنراو لە مێو و ڕیشەی ڕووەک	وەنەن	cvcvc	خوێندوە
کەڹ	cvc	لێرەوار	کەن	cvc	لێکردەوە، هەڵکەند
کەڹەن	cvcvc	کەندین/کانەخاک	کەنەن	cvcvc	لێکردوەتەوە، هەڵکەندوە
مەڹەن	cvcvc	مەنگە، بۆ ڕەگەز نێر	مەنەن	cvcvc	ماوە
چڹە	ccv	چەندێک	چنە	ccv	لەنێو
پەڹە	cvcv	پەند، کاری نادرووست	پەنە	cvcv	پێ(بوون)
بەڹ	cvc	بەند، بەست	بەن	cvc	پەت
بەڹەن	cvcvc	سەختایی کێوان	بەنەن	cvcvc	پەتە
گەڹە	cvcv	گەنیو	گەنە	cvcv	تۆ بگەنێ

---

١. /□/ ل□ن□و ئاخاوتنی ز□رین□ی ه□رام□کان بوونی ه□ی□. ئ□گ□ر س□رنجی هاوواتای ک.س□رانی ئ□و واژان□ بد□ین، [□] ه□ند□ک جار د□ب□ت ب□ [نگ] و ه□ند□ک جار [ند] و ه□ند□ک جار واژ□ی□کی ت□واو جیاواز.

ئاک□ مارانی

٢٥/٠٨/٢٠٢٥

▪ جووت□ک□ واژ□ minimal pair، ئ□کاد□میای کوردی د. وریا عوم□ر ئ□مین.